

стало підставою для своєрідного реваншу, коли новий політичний істеблішмент виказував свою прихильність вже до даної православної конфесії.

Релігійний чинник відіграє важливу роль у процесах нації і державотворення в сучасній Україні. Беручи до уваги той факт, що Україна є поліконфесійною країною необхідно приділяти увагу мінімізації рівня інструменталізації релігії та спроб перетворення її на чинник етнічної та політичної мобілізації, недопущенню спроб клерикалізації суспільно-політичного простору.

Список використаних джерел

1. Саган О. Етноконфесійна специфіка релігійності в Україні / О.Саган // Українське релігієзнавство. – 1999. – № 12. – С.94–105.2. Шуба О. Релігія в етнонаціональному розвитку України. – Київ: Криниця, 1999. – 324 с. 3. Рожко В. Нарис історії Української Православної Церкви на Волині (870–2000) / В.Рожко. – Луцьк: Media, 2001. – 672 с.

Myhaylo Revutsky

ORTHODOX CHURCH IN UKRAINE IN 90TH XX C.: PROBLEMS OF INSTITUCIYNOGO DEVELOPMENT

This article analyzes of transformations is examined to Orthodox Church in Ukraine in 90th of the twentieth age.

Key words: *religion, interconfessional relations, Ukrainian orthodox church of Kievan patriarchy, Ukrainian avtokefal'na orthodox church, Ukrainian orthodox church of Moscow patriarchy.*

Оксана Романова (м. Луцьк)

ДУХОВНА ОПІКА ЗАХИСНИКІВ ВІТЧИЗНИ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ВІЙСЬКОВОГО ВИХОВАННЯ

У статті йдеться про важливість духовної опіки військовослужбовців як невід'ємної частини військового виховання. Відродження релігійного духу в Українській Армії посилюватиме активізацію духовного просвітництва, сприятиме християнському вихованню захисників Вітчизни, формуванню їхніх духовних цінностей.

Ключові слова: *духовна опіка, Українська Армія, капелан, священик, інститут військового капеланства.*

У такий складний для України час, коли частина нашої держави знаходиться під окупацією Росії, а на іншу частину здійснюється агресія, особливо актуальним є питання духовного стану захисників нашої Вітчизни. Нашою країною за роки атеїстичної пропаганди втрачено значний духовно-моральний масив, що створювався впродовж століть.

Сьогодні, коли Україна, зі здобуттям незалежності, продовжує відроджувати свої давні традиції, разом із реорганізацією важливих державотворчих структур відповідно змінюється та вдосконалюється і військова структура Української Армії. Тому, глибоко усвідомлюючи важливість духовного виховання серед військовослужбовців як невід'ємної частини військового виховання, постає проблема відродження та формування військового священства [6, с. 254–259].

У статті 17 Конституції України зазначається: «Збройні сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності» [5, с. 9]. Ще святий Ісидор Пелусіотський (помер у 440 р.) встановив чітку відмінність між застосуванням зброї з приватних випадків і застосуванням зброї через виконання службових обов'язків: у першому випадку – це злочин, а у другому – необхідність. Святий Амвросій, як і інші Отці Церкви, осуджував насильство і людинобивство. При цьому він виправдовував будь-які дії держави, спрямовані на самозбереження. Святитель виправдовував ту війну, яка відновлювала порушену справедливість [8, с. 276].

До війська повинні ставитися не як до утворення, де потрібно вбивати, а як до об'єднання, де є можливість служити своїй Вітчизні. Необхідно чітко усвідомлювати,

що наша країна перебуває в справжній небезпеці, а священники в армії підтримують захисників Батьківщини й основну увагу надають стану душі та духу солдатів та офіцерів. Вони супроводжують воїнів на поле битви, щоб духовно наставляти дітей Церкви, які виконують свій військовий обов'язок, після прийняття присяги виявляють свою готовність поступити за вказівкою Господа нашого Ісуса Христа: «Ніхто більшої любові не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх» (Іоан, 15, 13).

Стаття 35 Основного Закону України вказує на те, що: «Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави...» [5, с. 9]. Те, що Церква відокремлена від держави, не означає, що Церква відокремлена від життя свого народу.

Священик в армії виступає також у ролі захисника суспільних, національно-державних інтересів від посягань будь-якої ворожої пропаганди, а також опонує атеїстичним поглядам співвітчизників. Захисну ідеологічну функцію релігія завжди виконувала і виконує в армійському середовищі, адже пануючий в ньому дух патріотизму, своєрідного націоналізму має вирішальне значення. Це особливо важливо сьогодні в умовах інформаційно-пропагандистського протиборства у світі [10, с. 15].

Впродовж десятиліть радянська історіографія розглядала усі державні утворення в Україні періоду національно-визвольних змагань за незалежність 1917–1921 рр. та їхні збройні сили, а також національні військові формування в Другій світовій війні, як «буржуазно-націоналістичні» та «антинародні». Військове духовенство розглядалося з позиції державно-церковних відносин, які комуністична ідеологія радянського режиму визначала, як «реакційний» клас, власне, як і всіх священнослужителів.

Ще за часів козацтва і Запорозької Січі Церква широко вкорінилася у військо, а гасло боротьби за православну віру стало одним із головних у національно-визвольній війні середини XVII ст. під проводом Богдана Хмельницького. Першими постійними духівниками українського війська були священники поселень реєстрових козацьких полків. Необхідно зазначити, що в зародженні і діяльності військового православного та греко-католицького священства – з часів козащини, революції 1848 р. в Австро-Угорщині – до вибуху українських національних змагань 1917–1921 рр. і визвольного руху під проводом ОУН і УПА – виявлено його загальнонаціональні риси. Інститут капеланства – в усіх без винятку українських військових формуваннях першої половини XX ст., навіть у невеликих частинах, на зразок батальйону «Нахтігаль» чи куренів УПА, був закономірним явищем, оскільки командування, незважаючи на складні умови збройної боротьби, завжди піклувалося про забезпечення релігійних потреб особового складу. Специфіка партизанської війни УПА не дозволила впровадити штатну структуру капеланів, але командування знаходило можливості для забезпечення релігійних потреб вояків зусиллями місцевих священників. Таким чином, існування інституту військових священників в українських збройних формаціях стало закономірним явищем [3, с. 13].

Дослідниками державно-церковних відносин неодноразово відзначалося, що однією з перепон запровадження інституту військового капеланства є міжконфесійні конфлікти, які, будучи перенесеними на ґрунт середовища військовиків, можуть негативно позначитися як на цілісності виховного процесу у військових формуваннях, так і на вирішенні поставлених перед Збройними Силами завдань загалом [2]. Священик, який має значний досвід, може працювати не лише з православними, але й з католиками, мусульманами і протестантами. Він розуміє сутність питання, відрізняє суніта від шиїта, знає сури Корану, моральний зміст яких корелюється з біблійними максимами. Він просто розуміє душу людини, особливо молоду, яка перебуває в пошуку. Він здатний знайти підхід як до віруючого, так і до маловіруючого серця. Священик повинен пояснювати військовослужбовцям, щоб під час молитви вони не просили у Бога задоволення особистих питань, а просили б допомоги у подоланні своїх духовних недоліків. Крім того, священик повинен знати в

місцях дислокації з'єднання тих священнослужителів інших віросповідань, яких без шкоди для справи за необхідністю можливо запросити для зустрічі з військовослужбовцями. В армії не повинна існувати дискримінація за релігійною ознакою. Головне – духовна освіта, моральне виховання, забезпечення конституційних прав військовослужбовців і свідомої мотивації, справжнього ставлення людей до виконання військового обов'язку.

У 1943 р. Сталін, прийняв рішення відновити діяльність Московського Патріархату. Упродовж двох днів підготовлено проведення собору, на який із таборів і в'язниць були повернуті архієреї, щоб розпочати духовне відродження у розпал війни [7].

Характер військової служби і обумовлені ним норми армійського життя неминуче диктують певні обмеження прав і свобод військовослужбовців, у тому числі релігійних. Тому в армійському середовищі важливо створювати відповідні умови для задоволення релігійно налаштованих військовослужбовців, їхніх елементарних релігійних потреб (виконання культових дій, спілкування зі священнослужителем та одновірцями тощо) [10, с. 15].

Священик, який приходить у військовий колектив, зазвичай, повинен вміти ефективно працювати, вирішувати конкретні питання з командиром, офіцерським складом, солдатами та членами сімей військовослужбовців.

Дії священика у військовому з'єднанні в мирний час полягають у богослужбовій діяльності з урахуванням умов служби, планів бойової підготовки і поточних завдань, участі у виховній, просвітницькій роботі. Діяльність священика повинна бути спланована спільно з командиром частини і його помічником, які працюють з особовим складом, оскільки військовий колектив живе за розкладом, згідно з планами бойової підготовки і графіком занять. Крім того, командування знає, які соціально-психологічні проблеми існують в армійському колективі, де є проблеми з військовою дисципліною, де виникають суперечки між військовослужбовцями, де існує необхідність підтримати злагоду в їхніх сім'ях.

В умовах проведення бойових дій обмежується правова свобода людини, усе підпорядковується загальній меті. Командир приймає рішення, що полягає, в першу чергу, у виконанні завдання, яке вирішує з'єднання. Під час бойових дій священик повинен знаходитись біля медичного пункту максимально близько до передової, надавати допомогу пораненим, здійснювати богослужіння і таїнства, допомагати долати наслідки стресових ситуацій, забезпечувати належне поховання загиблих, писати листи родичам поранених і вбитих бійців. Події «Революції Гідності» та бойова обстановка на сході нашої держави свідчать про те, що служителі Церкви постійно знаходились на передовій, надавали духовну опіку захисникам Вітчизни, допомагали у стресових ситуаціях, забезпечували учасникам їхні релігійні потреби.

Релігійний чинник дедалі більше стає своєрідним «національним обручем», який скріплює усі верстви української спільноти, позитивно впливає на процеси самоствердження народу, є важливим елементом державотворення. Належну релігійну та виховну роботу, насамперед з віруючим контингентом у військових колективах можна забезпечити шляхом впровадження інституту військових капеланів або іншої форми представництва священнослужителів в армійських структурах та організації військово-церковної служби згідно з побудовою Збройних Сил [10, с. 15].

Необхідно зазначити, що при Міноборони ще з квітня 2009 р. діє Рада у справах душпастирської опіки, яка за останні роки напрацювала комплекс нормативних документів, необхідних для діяльності військових священнослужителів (капеланів). Серед них – «Концепція душпастирської опіки в Збройних Силах України», ухвалена наказом Міноборони України № 220 від 22 квітня 2011 р., та «Кодекс військового священика (капелана)». Метою даної концепції є забезпечення права військовослужбовців на свободу совісті та віросповідання. У першу чергу концепція покликана вдосконалити механізми задоволення релігійних потреб

військовослужбовців Збройних Сил України, визначити методологічні та методичні засади цієї діяльності. А на розгляд парламенту подано законопроект щодо запровадження інституту священнослужителів (капеланів) у військових та правоохоронних органах. Відповідний проект № 3143 зареєстровано 29 серпня 2013 р. Цьому передувала низка нарад за участі зацікавлених представників конфесій, що входять до складу Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, а також експертів, посадовців Державної пенітенціарної служби та Міноборони. При цьому до статті 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» пропонується внести універсальне визначення права на душпастирську опіку з боку священників-капеланів [4].

Державному органу України у справах релігій українським законодавством відводиться роль посередника у співпраці між Церквою та Збройними Силами, і між конфесіями, оскільки він «покликаний забезпечувати проведення державної політики щодо релігій і Церкви» [12, с. 238].

Церква може, поруч зі здійсненням духовної опіки, легітимізувати військову виховну політику, визначати цілком самостійно зміст і форми душпастирської роботи та співпраці з командуванням [9, с. 7].

Православна Церква, як і інші традиційні релігійні об'єднання України, володіють потужним духовним потенціалом, мають можливість і вже багато років сприяють активізації духовного просвітництва, впровадженню моральних вимірів у життя військових колективів.

Для того, щоб повністю відродити нашу державу, потрібно передусім відродити релігійний дух в Українській Армії. Священники, яким притаманний високий духовний та інтелектуальний рівень, здатні до проголошення патріотичних проповідей. Саме до такого душпастиря приходимуть військовослужбовці зі своїми радощами та проблемами. Молитва зміцнюватиме військовий дух, посилюватиме християнське виховання захисників Вітчизни, сприятиме формуванню духовних цінностей, налаштовуватиме до особистих побожних роздумів.

Список використаних джерел

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту: В українському перекладі з паралельними місцями та додатками. – К. Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1410 с.
2. Еленский В. Духовное служение в Вооруженных силах Украины: дискуссии и перспективы // Мир религий, аналитика. – Режим доступу: <http://www.religio.ru/relisoc/98.html>.
3. Забзалюк Д. Є. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст.: автореф. дис. канд. істор. наук: 20.02.22 – «Військова історія». – Нац. У-т «Львівська політехніка». – Львів, 2007. – 13 с.
4. Інститут релігійної свободи, Київ. – Режим доступу: www.irs.in.ua.
5. Конституція України. – К: Правова Єдність, 2012. – С. 9.
6. Михайлишин І. Історія взаємин Церкви і Війська у Київській Русі (IX – XIII сторіччя) / І. Михайлишин // Труды Київської Духовної Академії № 3. – К., 2006. – С. 254–259.
7. Прот. Димитрий Смирнов, председатель Синодального отдела по взаимодействию с Вооруженными Силами и правоохранительными учреждениями // Вестник Военного и морского духовенства, июнь-июль 2004. – Режим доступу: <http://www.pravmir.ru/cerkov-i-armiya/#ixzz36u8VKofr>.
8. Садов'як Д. Погляд на військову службу через призму християнського світобачення / Д. Садов'як // Труды Київської Духовної Академії. – № 2. – К., 2005. – С. 276.
9. Селещук Г. Душпастирська опіка у Збройних Силах України / Г. Селещук // Соціально-правові аспекти. Інститут релігії та суспільствознавства УКУ. – 2003. – 7 с.
10. Семенов С. С. Релігія і армія (соціально-філософський аналіз взаємовідносин): автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03. «Соціальна філософія». – Харків. військ. у-т. – Харків, 2004. – 15 с.
11. Церква і армія // Центр Разумкова, 2000. – 2001. – С. 256–260.
12. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – С. 283.
13. Шевченко В. Україна духовна: постаті, події, явища / В. Шевченко. – К.: Світ Знань, 2008. – 572 с.

Oksana Romanova

**THE SPIRITUAL GUARDIANSHIP OF THE MOTHERLAND DEFENDERS AS AN
INTEGRAL PART OF MILITARY EDUCATION**

The article deals with the importance of the spiritual guardianship of the Motherland defenders as an integral part of military education. The revival of the religious spirit in the Ukrainian army will foster the revitalization of spiritual enlightenment, facilitate the Christian upbringing of the Motherland defenders, the formation of their spiritual values.

Key words: *spiritual guardianship, Ukrainian army, priest, chaplain, Institute of military chaplains.*